

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА ПРОСТОРОВОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ СИСТЕМИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

За таких умов, які мають місце в Україні та перебуває вітчизняна вища освіта, держава ризикує залишитись без конкурентоспроможних, як на вітчизняному, так і на міжнародному ринках праці випускників вітчизняних закладів вищої освіти (ЗВО). Вищій освіті потрібна концептуалізація соціально-економічних трансформацій в її межах, що потребує, зокрема, розробки адекватних сучасним умовам і процесам, які відбуваються в національній економіці, заходів, які передбачають впровадження інновацій у сферу вітчизняної вищої освіти з урахуванням інтересів держави, потреб ринку праці та вимог роботодавців, а також задля забезпечення економічної безпеки ЗВО та управління нею.

Світова практика переконливо підтверджує, що інноваційні технології, загалом й, зокрема, в освіті створюються та запроваджуються найефективніше в країнах, де фінансування науки й освіти відповідає вимогам часу. Зокрема, країни, які відносяться до постіндустріальної спільноти, на розвиток і функціонування освітньо-наукової сфери виділяють понад 11,0 % консолідованого державного бюджету, в нерозвинених (бідних) країнах спроможні виділяти не більше 3,0% [1]. Адже, країни, які недостатньо інвестують в освіту, не можуть розраховувати на динамічний розвиток ВВП (від освіти залежить – чи буде країна експортером сировини або, як високо розвинуті країни – від США, ФРН, Японії до Південної Кореї та Сінгапуру, вийде на ринок із високотехнологічної продукцією [2]. Якість кінцевого продукту, яка може бути виміряна за набором критеріїв (збільшення частки в експорті продукції 5-го, 6-го, а у перспективі – 7-го технологічних укладів; посилення позицій вітчизняних ЗВО у світових рейтингах університетів; підвищення індексів цитування вчених України; зростання конкурентоспроможності випускників ЗВО на внутрішньому та міжнародному ринку праці тощо) – є вагомим індикатором, який дозволяє оцінити інновації у сфері вищої освіти, а також важливим елементом інноваційної складової економічної безпеки у цій сфері [3].

Як засвідчено у [4], за результатами дослідження зв'язку освіти та інноваційних процесів визнано реальні можливості щодо генерування мультиплікативного ефекту від практичного втілення освітнього потенціалу: «Наукова інновація з її гносеологічними властивостями є фактором, що виражає самодостатність усієї науки та інтелектуальної діяльності, в цілому, моделює її динамізм і модернізаційну орієнтацію». Вихідною

умовою інновацій за [4] вважаємо «Освітню і наукову інновацію – це здобуття знання, якого не було раніше в рамках домінуючої світоглядної чи пошукової парадигми, яке не знаходило можливості використання його не лише для здобуття нового знання, а й для поширення в суспільстві». Таке явище, з точки зору вченого, потребує інтеграції освіти та науки. На практиці це ж може бути втілено за допомогою інтеграції науково-дослідних структур (системи національної академії наук) та університетів [4].

Засвідчимо, що у сучасних умовах спостерігається зниження престижності роботи науковця і викладача, якості підготовки сучасних випускників, як із точки зору роботодавців, так і випускників.

З цього, зважаючи на нагальність нівелювання чи зменшення негативного впливу загроз і ризиків економічній безпеці системи ЗВО слід враховувати вплив саме простору інноваційної складової на неї та використовувати досвід розвинених країн, зокрема, країн ЄС (у т. ч. Польщі), у контексті покращення ситуації у сфері вищої освіти. Зокрема, досить інформативним й таким, що мають прикладне значення для системи ЗВО України є прийняття та реалізація Польщею основних положень Закону про вищу освіту. Це, у першу чергу, що стосується фінансового виміру закону, який має два аспекти: перший полягає у фінансовій мотивації здібних студентів (вони мають змогу не платити за другий напрям, отримувати не лише гранти ректора, а й гранти міністра і європейські гранти, щоб займатися науковою роботою); другий – у мотивації та підтримці університетських науковців (залучивши інвестиції до університету, держава на п'ять років гарантує провідним національним науковим осередкам свою підтримку, університети обирають для таких державних грантів міжнародні експерти). А, з 2011 р. створено комісії за науковими напрямами, до яких залучено знаних європейських науковців і дослідників [5]. Польський Закон про вищу освіту містить також і такі позиції як і фінський Закон про вищу освіту і, навіть, більше. Новий фінський Закон про вищу освіту (т. зв. фінська модель) вважається експертами з питань освітньої політики в Європі найуспішнішою. Цей Закон у Фінляндії запровадив радикальну університетську реформу, набрав чинності в січні 2010 р. та є одним із найбільш стислих за змістом у сучасній освітній практиці. Він містить два принципово важливих пункти (практичне застосування яких може бути корисним і для України): перший – викладання англійською

мовою (сприяє інтернаціоналізації та залученню здібних студентів у фінські університети); другий – положення про наглядові ради університетів (визначають стратегічні плани університетів, у них представники університетів мають лише дорадчий голос, а решта членів – представники бізнесу, громадських організацій і невелика кількість представників влади, що дозволяє отримувати підготовлених фахівців для бізнесу, вирішення соціальних проблем тощо).

Проте, зважаючи на недостатні обсяги коштів, отриманих Україною, й ЗВО, зокрема, від грантів, вони не завжди використовуються на користь НЕ. Загалом, за даними [6], опублікованими 1.10.2015 р., в Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України зареєстровані 343 гранти на 3,3 млрд дол. США. Найбільшим донором для України – є ЄС (43,9 % загального обсягу донорських коштів), США (30,5 %), ФРН (8,8 %), Канада (5,2 %), ООН (4,8 %), Швеція (2,9 %), Швейцарія (2,2 %), інші донори (1,7 %, відповідно). Допомога надається у вигляді: майна, робіт і послуг, експертної допомоги, фінансових ресурсів (грантів). Координатором виступає Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. З урахуванням [6]у [7] запропоновано запровадити наступні законодавчі зміни в цій площині, зокрема: а) повна прозорість звітування за витрачені кошти (видатки по грантових коштах повинні бути чітко опубліковані самими організаціями, що до сих пір не набуло особливого поширення); б) повне контролювання із боку грантодавців та суспільства (всі грант отримувачі повинні бути зобов'язані публікувати в своєму сайті контактні дані їхніх донорів та кураторів). Використання на практиці зазначеного також може знайти практичне використання або при одержанні грантів вишами, або частки від загального обсягу фінансових коштів при розподілі донорських коштів.

Також важливим аспектом підвищення рівня економічної безпеки системи ЗВО (що можна вважати одним із джерел покращення фінансово-економічного стану ЗВО та ефективності їх функціонування, у цілому) є збільшення кількості іноземних студентів у вітчизняних вишах.

Враховуючи зазначене можна констатувати, що в умовах переходу до постіндустріального суспільства та економіки знань виникає необхідність акумуляції зусиль на всіх рівнях управління задля розробки адекватних сучасним умовам заходів у сфері управління системою ЗВО. При цьому, визнаємо: кінцевою метою реалізації зазначених є підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки, забезпечення економічного зростання України, а також економічної безпеки системи ЗВО у контексті переходу держави до сталого розвитку. Основними з цих заходів слід рекомендувати такі:

- удосконалення нормативно-правового забезпечення за урахування досвіду розроблення законодавчих актів Польщі та Фінляндії щодо фінансування системи ЗВО;

- розвиток інноваційної інфраструктури ЗВО

(відкриття центрів трансферу технологій, бізнес-інкубаторів) [8];

- створення умов для залучення у сферу освіти засобів із позабюджетних джерел [9];

- забезпечення співробітництва між вітчизняними ЗВО і ЗВО провідних західних країн, реалізація з ними спільних проектів, метою яких є підвищення мобільності студентів та викладачів й обмін досвідом між вченими ЗВО;

- збільшення обсягів інвестицій у вітчизняну сферу вищої освіти.

Тож, у цілому, можна підтвердити: підвищення результативності управління економічною безпекою системи ЗВО за визначеними напрямками справить позитивний вплив на якість вищої освіти і національної економіки, загалом.

Література

1. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність. URL: <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/151-2010-03-22-13-05-06> (дата звернення: 07.05.2019).

2. Боголіб Т. М. Розвиток інноваційної економіки і елітна освіта. URL: http://www.dissertlib.com/left_menu%20папка/rozvitok.php(дата звернення: 17.01.2019)

3. Денисенко М. П., Бреус С. В. Інноваційна складова економічної безпеки у сфері вищої освіти. *Ринково-орієнтоване управління інноваційним розвитком* : монографія / за ред. С.М. Ілляшенка. Харків: ТОВ «Діса плюс», 2015. 448 с. С. 88-97.

4. Біла С. О. Стратегічні пріоритети реформування системи вищої освіти в Україні як складова модернізації національної економіки. URL: <http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/SR/article/view/4047/4194> (дата звернення: 07.05.2019).

5. Зубрицька М. Тенденції в нашій освіті викликають тривогу. URL: http://osvita.ua/vnz/high_school/26265/ (дата звернення: 07.05.2019).

6. Заблоцький М. 343 гранти на 3,3 млрд. дол. І де результат?!. URL: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/zablodsky/5616378563376/> (дата звернення: 07.05.2019).

7. Бреус С. В. Зарубіжне і вітчизняне інвестування сфери вищої освіти України у контексті забезпечення економічної безпеки ВНЗ. *Іноземні інвестиції в Україні: проблеми та перспективи* : монографія / В. Г. Федоренко, І. М. Грищенко, О. М. Могильний та ін.; за ред. В. Г. Федоренка, І. М. Грищенко, О. М. Могильного, Т. Є. Воронкової. К. : ТОВ «ДКС центр», 2015. 366 с. С. 307–339.

8. Чухрай Н. І. Академічне підприємництво за кордоном та в Україні. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/12705/1/068_Akadem%D1%96chne%20p%D1%96dpri%D1%94m_448_458_714.pdf (дата звернення: 21.02.2019).

9. Михаць С.О. Шляхи вдосконалення впливу освіти на економічне зростання. URL: http://tourlib.net/statti_others/myhac2.htm (дата звернення: 07.05.2019).